

ΠΡΟΒΟΛΗ ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ “ΣÍ SE PUEDE, Siete días en PAH Barcelona”

ΕΙΣΗΓΗΣΗ

Πρόλογος

Η «κρίση του δημόσιου χρέους» και η χρήση της ως εργαλείου ταξικής τρομοκρατίας και πειθάρχησης από το 2010 ως σήμερα δεν είχαν μόνο ως επακόλουθο την κατάρρευση του άμεσου και του έμμεσου μισθού σε ποσοστό μέχρι και 40% και την εκτίναξη της ανεργίας μέχρι το 27%, αλλά πρόσφατα άγγιξε και τα σπίτια της εργατικής τάξης. Πριν ακόμα ξεκινήσουμε τη συζήτηση, είναι εξαρχής απαραίτητο να ορίσουμε το πλαίσιο για την ανάλυση του ζητήματος της στέγασης.

Ο Αγώνας για την Εργατική Κατοικία είναι Αγώνας για τον Μισθό

Η στέγαση για τους προλετάρους –μιας και για τα σπίτια των μεσοαστών δεν μας καίγεται έτσι κι αλλιώς καρφί!– δεν είναι δικαίωμα, ούτε μόνο βασική ανάγκη. Όταν μιλάμε για στέγη, μιλάμε για εμπόρευμα. Οι ανάγκες του προλεταριάτου καλύπτονται σε τεράστιο βαθμό από εμπορεύματα, κι αυτό είναι γεγονός! Στη μεταφυσική διάκριση δικαίωμα-εμπόρευμα υποβόσκει το κεϋνσιανό όραμα της επιστροφής στις «καλές εποχές» του ισχυρού κοινωνικού κράτους που υποτίθεται ότι μάχεται τις «αδηφάγες» δυνάμεις της «αγοράς». Στην πραγματικότητα πρόκειται για το καθεστώς μιας πιο ισότιμα μοιρασμένης λιτότητας και μιας κεκαλυμμένης εκμετάλλευσης πίσω από τον μανδύα της προστασίας ενός υποτιθέμενα «κοινού αγαθού». Πέραν αυτού όμως, το βάψιμα ενός αντικειμένου ή υπηρεσίας ως κοινωνικού αγαθού, πολύ απέχει από το να θεωρείται πως πρέπει να παρέχεται ελεύθερα. Συνήθως, η ιδεολογία της αριστεράς του κεφαλαίου εμμένει απλώς στην αναγκαιότητα η παραγωγή και η διανομή του να διατηρούνται υπό κρατικό έλεγχο, χωρίς αυστηρά κερδοσκοπικό χαρακτήρα, ώστε να είναι απλώς φθηνό και όχι βέβαια τζάμπα. Για μας **το ζήτημα της εργατικής οικογενειακής κατοικίας δεν μπορεί να διαχωριστεί από το ζήτημα του μισθού**, γι’ αυτό και θεωρούμε ότι η επίθεση εναντίον της είναι επίθεση στον μισθό.

Πίστωση, Ιδιοκτησία και Στέγη: Πώς η Ιδιόκτητη Κατοικία Συμβάλλει στην Αύξηση του Πραγματικού Μισθού;

Τα σπίτια της εργατικής τάξης αγοράστηκαν με μέρος του μισθού και ειδικά σήμερα, που τόσο ο άμεσος όσο και ο έμμεσος μισθός έχουν πληγεί στην Ελλάδα σε πολύ μεγάλο βαθμό, αποτελούν υπολογίσιμο μέρος του εισοδήματος της εργατικής τάξης. Για να το πούμε απλά, με το να μην πληρώνεται ενοίκιο, μένει μεγαλύτερο μέρος του μισθού «στο χέρι», για να ικανοποιούν οι προλετάριοι –όσο γίνεται– τις ανάγκες τους. Ακόμα και στην περίπτωση που τα σπίτια αγοράστηκαν μέσω δανεισμού, το πιστωτικό χρήμα, που οι προλετάριοι δανείστηκαν από τη δεκαετία του ’80 και μετά, όταν, δηλαδή, οι μισθοί περικόπηκαν, προήλθε είτε από τα κέρδη των αφεντικών, δηλαδή από την υπεραξία που παρήγαγε η εργατική τάξη, είτε από τους τόκους που πλήρωσαν οι εργάτες δανειολήπτες. Το πιστωτικό χρήμα είναι γέννημα θρέμμα της εκμετάλλευσης της εργασίας των προλεταρίων. Επομένως, το χρήμα που οι τράπεζες μάς «δανείζουν» χωρίς κανένα γι’ αυτές κόστος, το χρήμα που ύστερα καλούμαστε να το επιστρέψουμε και μάλιστα με τόκο, το χρήμα που σκλαβώνει το μέλλον μας και επισφραγίζει την περαιτέρω εκμετάλλευσή μας, αυτό το χρήμα

προέρχεται από τα κέρδη που *εμείς* δημιουργήσαμε με την απλήρωτη εργασία μας, με την εκχώρηση της δημιουργικότητάς μας στην υπηρεσία του κεφαλαίου.

Με την παραπάνω ανάλυσή μας για τον μισθό, επιδιώκουμε να μην προσκολλούμαστε στην πτυχή του εργάτη ως μεταβλητό κεφάλαιο, δηλαδή απλά ως κομμάτι της παραγωγικής διαδικασίας, αλλά αντίθετα θέλουμε να μεταφέρουμε το ζήτημα του μισθού και **έξω** από την παραγωγή, ακριβώς επειδή οι σφαίρες της παραγωγής και της αναπαραγωγής είναι συμπληρωματικές και αδιαχώριστες. Είτε μιλάμε για αύξηση άμεσου μισθού, είτε μιλάμε για κοινωνικό μισθό, είτε για άρνηση πληρωμών σε υπηρεσίες, είτε για εναντίωση στους πλειστηριασμούς, **το θέμα μας είναι πάντοτε ένα: η υπεράσπιση και αύξηση του συνολικού μισθού**, έτσι ώστε να μπορεί να αναδεικνύεται η απλήρωτη εργασία και η εκμετάλλευση –σε όλες τις εκφάνσεις της– και όχι βέβαια γιατί θα ήμασταν ικανοποιημένοι με την αύξηση των μισθών αυτή καθαυτή.

Η άρνηση πληρωμών αφορά και τη στέγη

Το ζήτημα που βάζουμε στο επίκεντρο στη σημερινή εκδήλωση είναι το **πώς θα μπορέσει η τάξη μας να αρνηθεί να χρηματοδοτήσει και με τα σπίτια της τον επόμενο κύκλο της επιδιωκόμενης καπιταλιστικής ανάπτυξης**. Εκκίνηση των προβληματισμών μας είναι η απουσία κινήματος αντίστασης με όρους ταξικής συλλογικής δράσης στους πλειστηριασμούς που ξεκίνησαν ηλεκτρονικά από το Φλεβάρη του 2018. Δε μας διαφεύγει ότι συγκεκριμένες πολιτικές δυνάμεις ανέλαβαν εργολαβικά τον υποτιθέμενο αγώνα ενάντια στο πρόσφατο κύμα κατασχέσεων με ξεκάθαρες πολιτικές βλέψεις. Από τη μια, όμως, δεν μας καλύπτουν τα γενικόλογα λαϊκίστικα συνθήματα για «τα σπίτια του λαού» ή «κανένα σπίτι στα χέρια τραπεζίτη» κι από την άλλη **προσβλέπουμε στην ενδυνάμωση και τη γενίκευση που μπορεί να αποκτήσει η κίνηση παρεμπόδισης της αρπαγής των σπιτιών μας, με όρους, όμως, ταξικούς**. Στραφήκαμε στην Ισπανία και στο κίνημα υπεράσπισης της στέγης που αναδύθηκε εκεί το 2008 με στόχο να αναδείξουμε το ζήτημα της συλλογικής δράσης ως απαραίτητης προϋπόθεσης για την ανάπτυξη κινήματος.

Η Περίπτωση της ΡΑΗ ως Κίνημα Πολιτών

Το ντοκιμαντέρ που επιλέξαμε καταγράφει την καθημερινή δραστηριότητα του κινήματος της Πλατφόρμας των Πληγέντων από τις Υποθήκες, της Plataforma de Afectados por la Hipoteca (ΡΑΗ) στη διάρκεια μιας εβδομάδας. Πέρα από τις πληροφορίες που μας δίνει για το κίνημα στην Ισπανία, αποτελεί το ίδιο ταυτόχρονα ένα ντοκουμέντο εκείνης της περιόδου. Συμπυκνώνει την ιδεολογία αυτού του κινήματος ακριβώς γιατί φτιάχτηκε από άτομα μέσα από το κίνημα.

Η ΡΑΗ γεννήθηκε στη Βαρκελώνη, τον Φεβρουάριο του 2008, κυρίως από ισπανόφωνους μετανάστες που αντιμετώπιζαν προβλήματα με το στεγαστικό τους δάνειο. Σε εκείνη τη φάση οι κατασχέσεις πρώτης κατοικίας είχαν ξεπεράσει τις 550.000, από τις οποίες ένας μεγάλος αριθμός αφορούσε εργατικές κατοικίες, και ένα κύμα αυτοκτονιών που τις συνόδευε προκάλεσε την κοινωνική κατακραυγή. Με τη δημιουργία μιας κατάστασης έκτακτης ανάγκης γύρω από την στέγαση, γεννιέται ένα **κίνημα πολιτών** που υπερασπίζεται το «δικαίωμα για αξιοπρεπή στέγη» και το οποίο αναδεικνύεται σε κύριο συνομιλητή της ισπανικής κυβέρνησης σχετικά με τις πολιτικές στέγασης.

Ιστορική Αναδρομή στο Ζήτημα της Στέγασης στην Ισπανία

Εδώ αξίζει να κάνουμε μια σύντομη αναφορά στο υπόβαθρο της στεγαστικής κρίσης στην Ισπανία ως επακόλουθο της εκεί «κρίσης χρέους».

Από το 1997 έως το 2007 η Ισπανία ζει την πιο εκτεταμένη οικοδομική έκρηξη στην ιστορία της. Με την ένταξη της στην Ε.Ε. αρχικά και στη Νομισματική Ένωση στη συνέχεια, πρωτόγνωρες ποσότητες υπερσυσσωρευμένων κεφαλαίων με τη μορφή δανείων αρχίζουν να εισρέουν στη χώρα. Δίνεται έτσι η δυνατότητα στο τραπεζικό σύστημα να διοχετεύσει αφειδώς φθινό πιστωτικό χρήμα τόσο σε κατασκευαστές όσο και σε αγοραστές κι έτσι το ιδιωτικό χρέος εκτοξεύεται (το ίδιο σενάριο είδαμε να παίζεται κι εδώ και σε άλλες χώρες της «περιφέρειας» της ευρωζώνης). Από πλευράς κρατικής πολιτικής, η οικοδομική έκρηξη είχε προετοιμαστεί στη διάρκεια των δεκαετιών του '80 και του '90 με τις πολιτικές απορρύθμισης στους όρους χρήσης της γης και χορήγησης τραπεζικών δανείων, πολιτικές που αποτελούσαν όρους για την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Πηγαίνοντας για λίγο πίσω στις δεκαετίες του '60 και του '70, διαπιστώνουμε ότι ο ρόλος του real estate τόσο ως εργαλείου ελέγχου και πειθάρχησης της εργατικής τάξης όσο και ως μοχλού ανάπτυξης της ισπανικής οικονομίας είναι στρατηγικός. *«Θέλουμε ένα έθνος ιδιοκτητών, όχι προλετάρων»*, δηλώνει ο υπουργός Εσωτερικών του Φράνκο το 1957. Αυτό σηματοδοτεί τη στρατηγική επιλογή του φρανκικού καθεστώτος να σπρώξει το απείθαρχο προλεταριάτο από τις παραγκουπόλεις γύρω από τη Βαρκελώνη και τη Μαδρίτη να «τακτοποιηθεί» σε διαμερίσματα. Στην οικοδομική έκρηξη που έλαβε χώρα εκείνο το διάστημα οφείλεται και το ότι η Ισπανία είναι μια χώρα με παραδοσιακά μεγάλο ποσοστό ιδιοκατοίκησης, ποσοστό υψηλότερο από αυτό της Ελλάδας.

Ξαναγυρίζοντας στην πρόσφατη δεκαετία 1997-2007, τα υψηλά ενοίκια και οι δελεαστικές προσφορές στεγαστικών δανείων από τις τράπεζες που συχνά χρηματοδοτούσαν το 100% (!) της αξίας του ακινήτου, ακόμα και χωρίς κανένα περιουσιακό κριτήριο, έστρεψαν ένα μεγάλο κομμάτι του προλεταριάτου στη σύναψη δανείων για την ικανοποίηση της ανάγκης της στέγασης.

Οι δανειοδοτήσεις απευθύνονταν σε μια εργατική τάξη της οποίας το 30% ήταν προσωρινοί εργαζόμενοι, ενώ οι μισθοί έπεσαν κατά μέσο όρο 10% από το 1997 μέχρι το 2007. Παρόλα αυτά, οι ισπανικές τράπεζες τότε χορήγησαν 9,3 εκατομμύρια ενυπόθηκα στεγαστικά δάνεια. Οι τιμές των ακινήτων εκτοξεύτηκαν, την ίδια περίοδο που η ανοικοδόμηση ήταν «πυρετώδης». Αποτέλεσμα; Το χρέος των νοικοκυριών εκτινάχτηκε σε τέτοιο βαθμό που ο συνολικός αριθμός των υπερχρεωμένων ήταν τέσσερις φορές μεγαλύτερος το 2006 σε σχέση με το 1990, ενώ το 42% των Ισπανών άνω των 20 ετών χρωστούσε στις τράπεζες, με τις μισές από αυτές τις περιπτώσεις να συνδέονται με ενυπόθηκα δάνεια. Το 2006 σε κάθε ευρώ καθαρού μισθού ενός χρεωμένου Ισπανού αντιστοιχούσε 1,25 ευρώ χρέους.

Το 2007 ξεκινάει η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση και η στεγαστική «φούσκα» σπάει με αποτέλεσμα την ίδια ώρα που οι τράπεζες τούς πιέζουν πια ασφυκτικά να αποπληρώσουν τα δάνειά τους, οι προλετάριοι να βλέπουν τους μισθούς τους να συρρικνώνονται και τις δουλειές τους να κάνουν φτερά. Οι τράπεζες στην Ισπανία, όπως και στην Αμερική, είχαν εκδώσει πιστωτικά παράγωγα με αντίκρισμα στεγαστικά δάνεια υψηλού ρίσκου, τα περιβόητα σήμερα πια «τοξικά ομόλογα», με αποτέλεσμα η έκρηξη της φούσκας στην

χρηματοπιστωτική σφαίρα να έχει δραματικές επιπτώσεις τόσο στην παραγωγή όσο και στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Όταν πια τα δάνεια στέρεψαν, η κατασκευαστική δραστηριότητα που ως τότε τροφοδοτούνταν από αυτά σταμάτησε και η ανεργία έφτασε το 26% (και το 40% στους νέους), 3,5 εκατομμύρια σπίτια έμειναν άδεια, αλλά συγχρόνως ξεκίνησαν και οι μαζικές κατασχέσεις των σπιτιών που οι ιδιοκτήτες τους είχαν υποστεί μείωση του εισοδήματός τους σε βαθμό που, όπως θα δούμε και σε συνεντεύξεις στο ντοκιμαντέρ, θα έπρεπε να παραμελήσουν βασικές τους ανάγκες για να μπορούν να πληρώνουν τις δόσεις των δανείων τους. Είναι η στιγμή που το σύστημα βρίσκεται μπροστά σε μια από τις αντιφάσεις του: οι μισθοί κόβονται αλλά συγχρόνως πρέπει να ικανοποιούνται και οι ορέξεις του τραπεζικού κεφαλαίου.

Από τις εξώσεις που έγιναν, 327.000 αφορούσαν πρώτες κατοικίες οι οποίες, στη Βαρκελώνη τουλάχιστον, συγκεντρώνονταν στις πιο φτωχές γειτονιές της πόλης. Οι ομάδες που επλήγησαν περισσότερο ήταν οι άνεργοι, οι μετανάστες και οι χωρισμένες γυναίκες με παιδιά. Όλοι αυτοί συνέχισαν να χρωστάνε για την υπόλοιπη ζωή τους, παρόλο που έχασαν τα σπίτια τους. Ο υφιστάμενος νόμος για τα στεγαστικά δάνεια είχε εισαχθεί το 1946, δηλαδή επί Φράνκο, και είναι πολύ αυστηρός επιτρέποντας στις τράπεζες να προχωρούν σε κατασχέσεις ακόμα και για μία μόνο καθυστερημένη δόση, ενώ η κατάσχεση δεν απαλλάσσει τον οφειλέτη από το μέρος του δανείου που υπολείπεται μετά την κατάσχεση και που δεν είναι ευκαταφρόνητο, αν σκεφτεί κανείς την κατάρρευση των ονομαστικών αξιών των ακινήτων. Ο μεγάλος αριθμός εξώσεων μετέτρεψε τις τράπεζες σε κύριο ιδιοκτήτη μεγάλου αποθέματος ακινήτων, μεγαλύτερο ακόμα και από αυτό που κατέχει το κράτος. Οι τράπεζες μάλιστα δημιούργησαν εξειδικευμένες θυγατρικές εταιρείες (οι οποίες αποτελούν το πρότυπο για τις ελληνικές τράπεζες σήμερα) για τη διαχείριση και την πώλησή τους.

Για να συμπληρωθεί η εικόνα, ας προστεθεί ότι τα χρέη του τραπεζικού τομέα κρατικοποιήθηκαν, καθώς η Ισπανία (όπως άλλωστε η Ελλάδα, η Πορτογαλία, οι ΗΠΑ κλπ.) κατέφυγε για τη διάσωσή του το 2012 στον δανεισμό 61 δισεκατομμυρίων ευρώ, τα οποία προστέθηκαν στο υφιστάμενο κρατικό χρέος και έτσι μετακυλίστηκαν στις πλάτες του ισπανικού προλεταριάτου: το κόστος της «δημοσιονομικής εξυγίανσης» που επέβαλλαν οι όροι του δανείου το επωμίστηκαν οι εργαζόμενοι, μέσω ενός προγράμματος που περιλάμβανε περικοπές συντάξεων, μισθών και κοινωνικών παροχών, περικοπές σε υγεία και παιδεία και φορολογικά μέτρα. Αυτό είναι το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναδύεται το κίνημα της Πλατφόρμας, το οποίο προήλθε από ένα προηγούμενο κίνημα σχετικά με το στεγαστικό πρόβλημα (βλ. πανάκριβα ενοίκια – πτωτική τάση των πραγματικών μισθών), το “V de Vivienda” (σαν να λέγαμε «Σ για τη Στέγη») που είχε δημιουργηθεί το 2003, στα «ένδοξα» χρόνια των γενναίων πιστώσεων, και καθώς αποσκοπούσε στη διάδοση της ιδέας των στεγαστικών καταλήψεων σε μια κοινωνία με 85% ποσοστό ιδιοκατοίκησης, όπως ήταν αναμενόμενο, ήταν μειοψηφικό. Η Πλατφόρμα θα τύχει γενικότερης κοινωνικής αποδοχής και νομιμοποίησης αφότου ταυτίστηκε με το κίνημα 15 M, δηλ. το κίνημα των πλατειών του 2011, με το οποίο έχει ισχυρούς δεσμούς και χάρη στο οποίο μπόρεσε και επεκτάθηκε τόσο πολύ.

Κριτική Ανάλυση του Κινήματος για τη Στέγη και του Ιδεολογικού Περιεχομένου του Ντοκιμαντέρ

Παρακάτω θα επιχειρήσουμε να ξεδιπλώσουμε και να αναλύσουμε κριτικά τις δυναμικές και τις αντιφάσεις του κινήματος από μία προλεταριακή σκοπιά εστιάζοντας στο **βασικότερο ζήτημα: γιατί και πώς αυτό το κίνημα εγκλωβίστηκε σε μια δημοκρατική εθνική κίνηση.**

Το κίνημα της ΡΑΗ δεν μπόρεσε να ξεπεράσει, όπως φαίνεται ολοκάθαρα και στο ντοκιμαντέρ, τα όρια των πολιτικών δικαιωμάτων. Στην πραγματικότητα, αυτά τα όρια πληρώνονται ακριβά, κάτι που φάνηκε ήδη με την επιτυχή αφομοιωτική πολιτική της αριστεράς του κεφαλαίου στον ελληνικό χώρο. Αλλά οι συνέπειες προεκτείνονται και παραπέρα. Όταν δίνεται χώρος στο λαϊκισμό, δίνεται πάτημα και στα εθνικιστικά κινήματα, όπως αυτό που γεννήθηκε πρόσφατα στην Καταλωνία. Τότε φυσικά, όλες αυτές οι αρνήσεις που γεννήθηκαν στο παρελθόν πάνε στον κάλαθο των αγρήστων, εφόσον γίνονται διεκδικήσεις για ένα νέο κράτος και μια εναλλακτική διαχείριση του καπιταλιστικού πλούτου.

«Λαός» vs. Τραπεζίτες

Παρακολουθώντας κανείς το ντοκιμαντέρ διαπιστώνει ότι, αν και οι άνθρωποι που πλήττονταν έζησαν μαζί και αγωνίστηκαν πλάι-πλάι συγκροτώντας κοινότητες αγώνα και είχαν τη δυνατότητα να συνδέσουν το ζήτημα της στέγης με την προλεταριακή κατάσταση συνολικότερα, κάτι τέτοιο δεν συνέβη. Η κοινότητα των ενεργών πολιτών στη Βαρκελώνη και στην υπόλοιπη Ισπανία ήταν και παρέμεινε μια εθνική κοινότητα, μια κοινότητα **λαού**. Οι ίδιοι οι ιδρυτές και τα μέλη της Πλατφόρμας αυτοπροσδιορίζονται ως *«ένα κίνημα πολιτών χωρίς κομματικούς δεσμούς, που βασίζεται στην αλληλοϋποστήριξη και την ειρηνική διαμαρτυρία»*. Οι πληττόμενοι από τις κατασχέσεις οργανώθηκαν μαζικά και διεκδίκησαν αυτό που αυθόρμητα θεωρείται «δίκαιο» στα πλαίσια μιας κοινωνίας όπου κυριαρχεί η ατομική ιδιοκτησία: το «δικαίωμα στη στέγη». Όπως παρακολουθούμε στην ταινία, η ΡΑΗ στήνει διαύλους επικοινωνίας με τους κρατικούς μηχανισμούς, συνδιαλέγεται με τις τράπεζες και βάζει σε κίνηση διάφορα νομικά μέσα για να αντιμετωπίσει τα ζητήματα αυτών που ζητούν βοήθεια ή συμμετέχουν στο δίκτυο. Αντιτάσσει το δικό τους δίκαιο, το ανθρώπινο, απέναντι στο δίκαιο των τραπεζών, απέναντι στο δίκαιο της «αγοράς». Δεν στοχοποιεί συνολικά τις εμπορευματικές σχέσεις, ούτε την καπιταλιστική τάξη εν γένει, και ούτε καν τη μάζα των μεγάλων κεφαλαιοκρατών. Στοχοποιεί κατά βάση τους τραπεζίτες και τις «διεφθαρμένες» κεντρικές κυβερνήσεις. Συγκροτεί μια μαζική κοινότητα αγώνα που όμως πρόκειται για την κοινότητα των διαχωρισμένων πολιτών, μιας και οι ίδιοι οι προλετάριοι δεν αντιλαμβάνονταν τον εαυτό τους ως τάξη εναντίον τάξης, αλλά σαν μια κοινότητα αδικημένων των οποίων το τραπεζικό σύστημα καταπατά δικαιώματα που το «Ισπανικό Σύνταγμα» όφειλε να προστατεύει.

Δημοκρατία και Καπιταλισμός: Μια Ιστορία Αγάπης

Η ΡΑΗ, ως γνήσιο κίνημα πολιτών που *θέλει* να είναι –δηλαδή πολιτών της Ισπανίας– κάνει έκκληση και στο σύνταγμα του κράτους. Με τα βιώματα που έχουμε από τους εδώ αγώνες, ξέρουμε ότι πρόκειται για μία τυπική στάση που κρατάνε οι κάθε λογής αριστεροί στα κινήματα που εμπλέκονται. Απαιτεί όπως λέει «πραγματική δημοκρατία»! Όπως ακριβώς συνέβη και στην πλατεία Συντάγματος το καλοκαίρι του 2011. Η «πραγματική δημοκρατία» που ευαγγελίζεται δεν αποτελεί φυσικά πρόταγμα ενάντια στην καπιταλιστική πραγματικότητα. Άλλωστε η φαντασιακή κοινότητα των ισότιμων πολιτών που πραγματώνεται και

θωρακίζεται εντός του δημοκρατικού έθνους-κράτους είναι στην πραγματικότητα ένα από τα πλέον εύφορα πεδία για την οργάνωση της ζωής ως δραστηριότητα που αναπαράγει την καπιταλιστική σχέση. Το κράτος κατοχυρώνει σε νομικό και πολιτικό επίπεδο την ισότητα της εργάτριας απέναντι στα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας – και μόνο σε αυτά. Η ψευδο-κοινότητα του έθνους κονιορτοποιεί τις ταξικές αντιθέσεις στο επίπεδο της συνείδησης. Η εργάτρια γίνεται αντιληπτή ως ένας ακόμα «συντελεστής παραγωγής», ένας παράγοντας της οικονομικής ανάπτυξης με την ψευδαίσθηση ότι συναποφασίζει το μέλλον της πολιτείας της. Στην πραγματικότητα, η ελευθερία της έγκειται απλά στη δυνατότητα επιλογής μεταξύ της μισθωτής εργασίας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Μονοθεματικότητα και Αποσπασματικότητα του Αγώνα

Είναι, επομένως, εύλογο και μέρος της ιδεολογίας των δικαιωμάτων η αποσπασματικότητα να αποτελεί ένα βασικό όριο του κινήματος στην Ισπανία. Μπορεί οι ίδιοι οι spokesmen της PAH να μας λένε: *«πώς να αποπληρώσεις το δάνειο όταν έχεις μείνει άνεργος ή παίρνεις για μισθό πενταροδεκάρες;»*, όμως, η PAH δεν έκανε ποτέ καμία δράση ενάντια στην υποτίμηση του άμεσου μισθού ή σε άλλες μορφές υποτίμησης του έμμεσου, ακριβώς βέβαια γιατί ήταν η PAH, δηλαδή μία μονοθεματική ομάδα, όπως αυτές που βλέπουμε παντού τριγύρω μας και εδώ πέρα. Όπως παρακολουθούμε στο ντοκιμαντέρ, αν και γίνεται η σύνδεση με τις περικοπές μισθών, δεν δίνεται εν τούτοις καμιά προέκταση και το κίνημα δεν παίρνει καμιά ταξική κατεύθυνση. Η αναφορά στον μισθό χρησιμοποιείται μόνο ως ένας τρόπος για να γίνει αισθητή η δραματικότητα της κατάστασης.

Αριστερά του Κεφαλαίου και Αφομοίωση: Ηγέτες του Κινήματος Γίνονται Κρατικά Στελέχη

Κι αυτό δεν γίνεται καθόλου τυχαία, αφού οι ιντρούχτορες που το κατευθύνουν έχουν άλλες προτεραιότητες και στοχοθεσία: τρεις δημαρχίνες προέκυψαν στην Ισπανία από τα σπλάχνα αυτού του κινήματος. Η πιο δημοφιλής από αυτές, η σημερινή δήμαρχος της Βαρκελώνης Άντα Κολάου, εμφανίζεται από την αρχή στο ντοκιμαντέρ ως ηγετική φυσιογνωμία του κινήματος της PAH. Με το να μην απονομιμοποιείται η πολιτική ως διαχωρισμένη δραστηριότητα, αλλά το θέμα να τίθεται στη λαϊκο-δημοκρατική βάση της απειλής βασικών αναγκών και δικαιωμάτων είναι εύκολο –και επιδιώκεται από τους ίδιους τους θιγόμενους εξάλλου– να βρεθούν σε πολιτικά πόστα περσόνες (ή πολιτικά κόμματα) που ξεπηδούν μέσα από το κίνημα και που αναλαμβάνουν, απολαμβάνοντας την εμπιστοσύνη του κόσμου, να λύσουν τα προβλήματα, το στεγαστικό εν προκειμένω. Το σενάριο το έχουμε ήδη «απολαύσει» και στα ελληνικά πράγματα με την κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ...

Αριστερός Λαϊκισμός: Οι «Νίκες του Λαού» ως Νίκες της Αλλοτριωμένης Εργασίας

Ο δημοκρατισμός αποκτά συχνά τη χυδαία μορφή του λαϊκισμού στα πλαίσια κοινωνικών κινήματων, παρά την εξιδανίκευσή του στο επίπεδο της θεωρίας. Η ιδεολογία της PAH, που εχθρεύεται πρώτα και κύρια τις τράπεζες ως μπαγαπόντηδες και εκβιαστές, πάει χέρι με χέρι με τη δημοφιλή στις μέρες μας ιδεολογία που θέλει το «λαό» ή τους «καταπιεσμένους» να αποτελούν το 99% του πληθυσμού και τους «κυρίαρχους» το 1%. Με το στραπατσάρισμα της ταξικής συνείδησης, η αφηρημένη κοινότητα «λαός» μπορεί και σφυρηλατείται ως ψευδο-κοινότητα κάποιων πολιτών –ποτέ δεν ξέρουμε ποιών αλλά σίγουρα πολλών– ενός συγκεκριμένου έθνους με υποτιθέμενα ενιαία συμφέροντα.

Τι ζητάει ο «λαός»; «Πολιτική διαφάνεια», «συμμετοχικότητα», «κοινωνικό κράτος», «εθνική ομοψυχία», «δυνατή μεσαία τάξη», «δημοκρατία». Ο λαός δεν ησυχάζει εύκολα... Χρειάζεται «νίκες». Κι αυτός που του εξασφαλίζει τις «νίκες» δεν μπορεί να είναι άλλος από νέους καλοθελητές κυβερνήτες. Αυτοί δεν είναι όποιοι κι όποιοι. Είναι βγαλμένοι, όπως είπαμε, μέσα από τα ίδια τα σπλάχνα του κινήματος. Κάπως έτσι, λοιπόν, καταλήγουν να ξεπηδούν δημαρχίνες στην Ισπανία και κυβερνήσεις στην Ελλάδα. Γιατί όταν το αίτημά σου είναι η «πραγματική δημοκρατία», κάποια στιγμή θα βγεις «νικητής» και θα τη ζήσεις σε όλο της το μεγαλείο. Η κλασική περίπτωση κάθε επιφανειακής «αντίδρασης στον καπιταλισμό» αδυνατεί ειδικότερα να κριτικάρει την εργασία στη **συγκεκριμένη** της μορφή, με τους ποικίλους τρόπους που αυτή βιώνεται από τον κάθε προλετάριο ανάλογα με τον βαθμό εξειδίκευσής του, το φύλο, τη φυλή, την ιθαγένεια, τη θέση της χώρας διαμονής στον διεθνή καπιταλιστικό καταμερισμό εργασίας· ή και ανάλογα με τα ειδικότερα ακόμα χαρακτηριστικά της εκάστοτε εργασιακής συνθήκης και της υποκειμενικής πρόσληψης της αποξένωσης τόσο μέσα στην παραγωγική δραστηριότητα όσο και έξω από αυτήν. Χωρίς κριτική στην εργασία δεν υφίσταται, βέβαια, και κριτική στα παράγωγά της: στο θέαμα, στα καταναλωτικά εμπορεύματα, στις μηχανές, στην επιστήμη, στις κοινωνικές ταυτότητες κ.λπ.

Η Επιθετική Διάσταση του Κινήματος

Παρόλα αυτά, ενώ είδαμε πως ο δημοκρατισμός τη ΡΑΗ αποτέλεσε σημαντικό εμπόδιο στη συγκρότηση ενός προλεταριακού κινήματος, ταυτόχρονα εκδηλώθηκαν κάποια χαρακτηριστικά που δεν ταίριαζαν στο επίσημο ιδεολογικό της αφήγημα. Η ΡΑΗ αναγνώρισε ότι χωρίς τις όποιες επιθετικές συλλογικές πρακτικές δεν μπορεί να κερδηθεί τίποτα. Σε καμία περίπτωση βέβαια δεν εγκατέλειψε την ιδεολογία του πολίτη. Επέλεξε να την ξεχειλώσει, ώστε να χωράει ακόμα και πρακτικές άρνησης από τα κάτω. Η ταξική σύνθεση του κινήματος αποτέλεσε σίγουρα σημαντικό παράγοντα για τη γέννηση αυτών των εσωτερικών αντιθέσεων – αντίστοιχων με αυτών που ήρθε αντιμέτωπο το κίνημα των πλατειών στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, υιοθετούνται πρακτικές άμεσης δράσης που έρχονται συχνά σε σύγκρουση με τις (βουτηγμένες στην ιδεολογία του πολίτη) δημοκρατικές διακηρύξεις του κινήματος, αποτρέπονται εξώσεις, καταλαμβάνονται κτίρια, δημιουργούνται ομάδες συμβουλευτικού ρόλου και ψυχολογικής αλληλοϋποστήριξης. Το κίνημα αποκτά μερικώς ενοποιητικό και πιο έκδηλα πολιτικό χαρακτήρα, αλλά μόνον εφόσον βάζει στο στόχαστρο έναν νόμο: συγκεκριμένα αυτόν που προβλέπει ότι μένεις χρεωμένος ακόμα και αφότου σου πάρουν το σπίτι. Οι παραπάνω πρακτικές συμπυκνώνονται στον όρο «ανυπακοή» και εμπεριέχουν στοιχεία τα οποία θεωρούμε ότι είναι οι βάσεις για ένα προλεταριακό κίνημα, παρ' όλο που η ΡΑΗ απέχει πολύ απ' αυτό.

Χρειάζεται πάντως να ξεκαθαρίσουμε ότι οι λεγόμενες «καταλήψεις» που προέκυψαν από το εν λόγω κίνημα έχουν έναν ιδιότυπο χαρακτήρα. Συγκεκριμένα συμφωνείται να πληρώνεται ως νοίκι, από τους «καταληψίες» στις τράπεζες, μέχρι και το 30% του εισοδήματος των πρώτων (!). Επίσης, πρέπει να σημειώσουμε ότι ο νόμος που μπαίνει στο στόχαστρο δεν εκκινεί από κάποια συνολικότερη κριτική στο σύστημα της πίστωσης. Καταγγέλλεται απλώς μια «αδικία» σε βάρος του «ισπανικού λαού», ότι δηλαδή, ενώ οι πολιτικές της διεφθαρμένης κυβέρνησης προκαλούν την ανεργία και την ανέχεια, οι τράπεζες δεν διστάζουν να τους εκβιάζουν για την αποπληρωμή των χρεών τους, ενοχοποιώντας τους συγχρόνως ως «μπατατζήδες».

Η Ελληνική Περίπτωση

Ωστόσο, στην Ελλάδα μέχρι σήμερα τα πράγματα φαίνεται να είναι ακόμα χειρότερα, αφού απουσιάζει η συλλογική βάση που αποτελεί την ελάχιστη προϋπόθεση ακόμα και για ένα δημοκρατικό κίνημα για τη στέγαση και είναι σαφές ότι ακτιβιστές, πολιτικές ομάδες και κόμματα δεν μπορούν να υποκαταστήσουν κανένα κίνημα από τα κάτω. Από αυτή την οπτική γωνία, όσο κι αν ασκήσουμε κριτική στα χαρακτηριστικά του κινήματος υπεράσπισης της στέγης στην Ισπανία, οφείλουμε να παραδεχθούμε ότι εκεί τουλάχιστον το ζήτημα τέθηκε με κινηματικούς όρους κι οπωσδήποτε έφτασε σε σημείο πολύ πιο αξιόλογο από ό,τι εδώ. Δεν μπορεί κανείς να διαφωνήσει με το ότι ένα κίνημα ενεργών πολιτών –όσο κι αν επιδέχεται κριτικής– είναι οπωσδήποτε κάτι πιο θετικό από μεμονωμένους εργαζόμενους πολίτες-ιδιοκτήτες που καταφεύγουν καθαρά και μόνο σε νομικές ενέργειες για να ενταχθούν στο νόμο Κατσέλη-Σταθάκη, προκειμένου να σώσει ο καθένας αποκλειστικά το δικό του σπίτι, όπως γίνεται σήμερα στην Ελλάδα. Η πρακτική αυτή, που επιλέγεται από τη συντριπτική πλειοψηφία των δανειοληπτών μέχρι τώρα, αποτελεί και την πιο μεγάλη επιβεβαίωση της ταυτότητας του πολίτη και της κοινωνίας των πολιτών-ιδιωτών. Όπως βλέπουμε και στο ντοκιμαντέρ, και το κίνημα της ΡΑΗ χρησιμοποιούσε –εκτός των άλλων– και τη νομική οδό, αλλά ακόμα και σε αυτή την περίπτωση γινόταν **συλλογική** χρήση των νομικών μέσων. Ο δικηγόρος που κινεί τις νομικές διαδικασίες είναι της οργάνωσης και όχι κάποιος που προσλαμβάνεται για την εξυπηρέτηση του ατομικού συμφέροντος.

Στον αντίποδα της συλλογικής δράσης των Ισπανών προλετάρων, με τα αναμφισβήτητα λαϊκίστικα χαρακτηριστικά της, βρίσκεται η στάση της προσφυγής στη δικαιοσύνη που φαίνεται πως έχει επιλέξει μέχρι στιγμής η ελληνική κοινωνία. Τα χρονικά όρια για την ένταξη στον νόμο Κατσέλη-Σταθάκη σύμφωνα με την αυστηροποίηση του νομικού πλαισίου που έχει συμφωνήσει η αριστερά του κεφαλαίου με τους δανειστές στενεύουν. Οι δανειολήπτες γνωρίζουν ότι το 2019 λήγει η προθεσμία ένταξης στο όποιο προστατευτικό πλαίσιο και ότι οι ηλεκτρονικοί πλειστηριασμοί έχει συμφωνηθεί να φτάσουν τις 130.000 μέχρι το 2021, γι' αυτό σπεύδουν να κινηθούν ατομικιστικά σε νομικό επίπεδο. Η αντίδραση αυτή έχει βέβαια κάποια όρια. Έτσι κι αλλιώς, καθώς τα οικονομικά κριτήρια ένταξης με την επικαιροποίηση Σταθάκη στον νόμο Κατσέλη έχουν γίνει πολύ πιο αυστηρά, κάποιοι θα μείνουν εκτός προστασίας κι αυτό που μένει να διαπιστώσουμε στο μέλλον είναι αν θα στραφούν πλέον στη συλλογική δράση, οπότε είναι πιθανό να αναδυθεί ένα πεδίο αγώνα.

Ταξικό Κίνημα ή Κίνημα Πολιτών;

Αν αναπτυχθεί ένα κίνημα διεκδίκησης γύρω από τη στέγαση και αν συνδεθεί με ένα κίνημα συλλογικής διεκδίκησης για τον μισθό, **ξεπερνώντας τα χαρακτηριστικά ενός κινήματος πολιτών ενός έθνους κράτους και μετατρέπόμενο σε ταξικό κίνημα**, η κατεύθυνση θα είναι προς όφελος της εργατικής τάξης. Αν όμως, όπως έγινε και στην Ισπανία, αυτά τα δύο μείνουν ασύνδετα και το ζήτημα της στέγησης τεθεί στο επίπεδο του δικαιώματος και δε συνδεθεί καν με τον μισθό, θα έρθει να προστεθεί στις μέχρι τώρα ήττες της εργατικής τάξης... ήττες που έχουν συμβάλει στη δημιουργία μιας πολύ αρνητικής μέχρι στιγμής εξέλιξης: στην εκπροσώπηση από μια αριστερή κυβέρνηση που συνεχίζει να επιβάλλει πολιτικές λιτότητας, αφού ο προηγούμενος κύκλος αγώνα που ήταν ενάντια στην επίθεση του κεφαλαίου και του κράτους του με όχημα την «κρίση χρέους» και τις περικοπές, δηλαδή «το κίνημα των πλατειών», ήταν απλώς μια νίκη των

δημοκρατικών δικαιωμάτων. Αυτό το προηγούμενο της υποχώρησης της ταξικής προοπτικής δεν δημιουργεί δυστυχώς ευνοϊκές περιστάσεις για την ανάπτυξη αγώνων σήμερα.